

REHABILITOVAT MARXE!

JOSEF CIBULKA

Adam Schaff začíná svou knihu *Marxismus a lidské individuum* větou Maximiliana Rubela: „... ač se Marx těší takové autoritě, a možná právě proto, že se jí těší, je třeba, aby byl rehabilitován“.¹

Je těžko představitelný propastnější kontrast, než je kontrast mezi Marxovou dialektikou a mezi schematem mechanistického materialismu, jak je podán ve Stalinově brožurě *O dialektickém a historickém materialismu!* Schaff se však nesoustřeďuje na rehabilitaci Marxovy dialektiky; pouze vyčleňuje publikace „mladého Marxe“ z celkového Marxova díla, ve smyslu hesla Ericha Theira: „Mladý Marx je objevem naší doby“, které cituje hned za heslem „rehabilitovat Marxe“.²

Ač na celém světě visí snad statisíce Marxových obrazů, kdežto obrazy Carnapa, Husserla či Keynesa nikde nevisí, díla Carnapa, Husserla a Keynesa celá desetiletí tvořivě rozvíjely celé armády matematických logiků, fenomenologů a ekonomů v oblasti „teorie růstu“ — zatímco původní Marxova dialektika byla jak teoretiky II. internacionály, tak teoretiky údobí kultu osobnosti měněna v mrtvé schema.

V poměru sociálně demokratických a komunistických stran k filosofickému rozvíjení dialektiky Marxova *Kapitálu* se vždy nejcitlivěji projevíly tendence ať k tvůrčímu rozvoji, či ke stagnaci teoretické i praktické činnosti v každé etapě vývoje.

Stagnace v činnosti II. internacionály se ještě o mnoho let dříve, než se projevila v politickém oportunistu, signalizovala ve filosofickém úsilí Oty Bauera a Maxe Adlera interpretovat Marxovu metodu kantovsky, odinterpretovat dialektiku jako filosofickou metodu Marxova ekonomického učení. Obdobně politickým deformacím výstavby socialismu v Sovětském svazu předcházelo Stalinovo filosofické okleštění dialektiky, potlačování a odstraňování sovětských filosofů a ekonomů, kteří v dvacátých letech tak slibně začali zpracovávat filosofickou problematiku Marxova *Kapitálu*. Teoretikové údobí kultu osobnosti vyhodili z filosofie klíčová témata Marxovy dialektiky — vnitřní rozpornost objektivních tendencí společenského pohybu, duchovní reprodukci konkrétního atd. Tvrdili, že rozpornost a zprostředkovanost objektivních tendencí byla vlastní jen kapitalismu, že tento základní moment Marxovy teorie a metody je muzeální záležitostí, že socialismus a komunismus nastoluje průzračné, nerozporné společenské vztahy, jež prý snižují úlohu nahodilostí na minimum.³

¹ Adam Schaff, *Marxismus a lidské individuum*, slovensky, VPL, Bratislava 1966, 7.

² Tamtéž.

³ Viz např. M. M. Rozentál, *Marxistická dialektická metoda*, česky, 1954, 43; *Voprosy dialektiki v Kapitale Marksa*, Moskva 1955, 89. Přitom Rozentál se, na rozdíl od jiných filosofů této epochy, aspoň Marxem zabýval.

Redakce hlavního teoretického časopisu KSSS *Pod praporem marxismu* uzavřela roku 1940 diskusi o rozporu výrobních sil a výrobních vztahů redakčním článkem, že jde o rozpor dřívějších společenských formací, že za socialismu nemůže takový rozpor existovat.⁴

Nyní, zejména v Československu, někteří teoretikové opět vylučují Marxovu autentickou dialektiku z filosofie, tentokrát ve jménu buď formalizace poznání či antropologizace filosofie.

Zejména rozšířený je nyní názor, podle něhož byl Marx autorem pojetí, že společenské zákonitosti jsou přírodně historickou nevyhnutelností. Toto pojetí prý platilo pro dějiny lidstva až do socialistické revoluce. Socialistickou revolucí však končí epocha přírodně historických nutností a začíná epocha svobodného projektování lidí.

Ale to není přece nic jiného než hledisko „stalinské epochy“.

Ve skutečnosti Marx překonal Ricarda a Hegela tím, že důsledně chápal podstatné stránky skutečnosti jako rodící se podstatné stránky, jež se nikdy nestávají organizujícím principem skutečnosti nezávisle na svém rozporném protipólu. V 13.—15. kapitole III. knihy *Kapitálu* Marx detailně analyzoval, jak i příčiny, působící proti působení zákona sestupné tendence míry zisku, jsou ve skutečnosti projevem rozvinutí vnitřních rozporů tohoto zákona sestupné tendence míry zisku.

Marxův *Kapitál* obsahuje právě toto chápání společenských nutností jakožto rodících se, vnitřně rozporných tendencí, jichž prosazování umožňuje jen aktivita lidí. Stalinské povídání o železných objektivních zákonech za kapitalismu a o všemocnosti plánů a vůle lidí za socialismu jsou v dokonalém kontrastu s Marxovým pojetím dialektiky nutnosti a nahodilosti.

Nikdo, kdo sledoval metodu plánování a řízení hospodářství i jiných oblastí života v údobí staré, centralistické soustavy, nemůže tvrdit, že tyto metody trpěly přírodovědeckou exaktností, přírodovědeckým ulpíváním na daných objektivních zákonech a podmínkách, a že ztroskotaly proto, že nebraly v úvahu záměry a plány. Centralistické řízení naprosto nebylo přírodovědecky vědecké; bylo volutaristické, nerespektovalo objektivní podmínky, usilovalo postavit v každém okrese továrny bez ohledu na rentabilitu, utopicky chápalo programy a plány jako zázračnou sílu, která může přeskakovat objektivní podmínky. Povídání o objektivních ekonomických zákonech bylo pro volutaristické praktiky zaklínadlem, ikonou, kouřovou clonou, která zakrývala faktický volutarismus řízení. Nelze vydávat tuto kouřovou clonu faktického volutarismu za prapříčinu chyb, jako by centralistické řízení opravdu bylo přehnalou přírodovědecky chápanou vědeckost na úkor tvůrčí aktivity. Ale proklamování objektivních ekonomických zákonů nebylo příčinou volutaristických chyb, bylo právě jen fíkovým listem skutečně volutaristické, rutinérské řídicí činnosti, nevycházející z vědecké (ba ani z přírodovědecké) analýzy objektivních společenských podmínek.

Myšlenku, že socialismus ruší vnitřní rozpornost a zprostředkovanost spo-

⁴ *Pod znamenem marksizma*, 1940/8, 58.

lečenských procesů, že se společenské vztahy stávají průzračně jasně, že zá-
měry lidí jsou vším a že nahodilost a živelnost ze socialistické společnosti
téměř mizí, přinesli na svět teoretikové „stalinské epochy marxismu“. Zatímco
ideje o služebnictví Nutnosti sloužily jako fíkový list praktického voluntarismu,
tato právě uvedená hlediska o všemocnosti plánu, o „mizení“ nahodilosti, roz-
pornosti, zprostředkovanosti, živelnosti, byly skutečnou filosofií stalinismu a
skutečně vyjadřovaly nevědeckost a velikášství stalinismu.

Schema o svobodě a nutnosti, jež přechází z jedné učebnice dialektického ma-
terialismu do druhé, je tak neživotné, že se nehodí k ničemu jinému, než aby
bylo fíkovým listem voluntaristického jednání. Nejvyhraněnější formulací to-
hoto schematu je Plechanovova formulace. Společenská zákonitost se zde před-
pokládá jako jednoznačná, nerozporná, fatální nutnost. Člověk může tuto nut-
nost buď poznat, stát se jejím fanatickým služebníkem a urychlovat její chod,
anebo se jí z neznalosti či umíněnosti plést do cesty a být zaslepeným a bez-
mocným nástrojem jiných nutností. Při takovémto pojetí má člověk pouze iluzi
rozhodování, volby atd. Jakmile se rozhodl, že bude služebníkem Nutnosti,
pak už celý život jen fanaticky, či proti své vůli, uplatňuje Nutnost na všechny
jednotlivé situace, jež ho potkají.

Ale jak je zřejmé, celé toto schema je sebeklamem. Funkcionář v podmínkách
centralistické soustavy dobře věděl, že tímto fíkovým listem služebnictví Nut-
nosti mává jen proto, aby zakryl manévrování, jímž vytloukal výhody pro
svůj rezort nebo kraj na úkor společnosti. Sebeklam, ideologickou iluzi je třeba
analyzovat v její reálné funkci ideologické iluze, a ne jako prapříčinu reálných
procesů.

Co však má společného s plechanovským a stalinským schématem o člověku
jako služebníku poznané Nutnosti Marxova filosofická a ekonomická teorie?
Lze dokázat, že protidialektické schema o služebnictví Nutnosti je obsaženo
už v Marxově filosofické a ekonomické teorii? Lze dokázat, že toto schéma
až do socialismu pravdivě vystihovalo společenské procesy?

Marx, když chtěl zdůraznit objektivnost ekonomických tendencí, o nichž psal,
často užíval obratu „přírodně historický“. Stalinští teoretikové si oblíbili tento
Marxův obrat a povýšili jej na základní charakteristiku Marxova chápání
společnosti. Bylo by vrcholem citátomanie, vzít jediný Marxův termín a hledat
smysl Marxových analýz společenských procesů v tomto termínu, a nikoli ve
třech svazcích *Kapitálu* a Marxových historických a filosofických pracích. Ve
skutečnosti Marxův termín „přírodně historický“ je v dokonalém rozporu s ce-
lým smyslem Marxovy ekonomické a filosofické teorie. Podle Plechanova, podle
učebnic dialektického a historického materialismu, i podle autorů, kteří vy-
cházejí z kybernetizace a matematizace poznání, je každý vztah v tom stupni,
v němž je vnítriosystémovým vztahem, nutný. Nahodilost je rušivou výchytkou,
která je vněsystémového původu, která vzniká rušivým působením jiných sys-
témů na daný systém. Z hlediska Marxova dialektického determinismu je každý
objektivně reálný systém dialektickou totalitou, jež se pohybuje především svým
vlastním vnitřním pohybem, svými vlastními vnitřními rozpory. Dialektika

nutnosti a nahodilosti nevzniká teprve křížením dvou systémů, dialektika nutnosti a nahodilosti je především vnitřní systémovou záležitostí. I pokud abstrahujeme od vlivů prostředí, i pokud uvažujeme zkoumaný systém v „čisté podobě“, existuje v každém objektivně reálném systému dialektika nutnosti a nahodilosti. Determinujícím vnitrosystémovým činitelem je nejen hlavní stránka vnitřního rozporu, jež je v daném okamžiku podstatou, jež organizuje systém určitým způsobem. Determinujícím činitelem vnitřního samovývoje jsou v neodlučitelné jednotě obě rozporné stránky. Rozporný protipól je vlastním, neodlučitelným momentem každé vnitrosystémové organizace. Zatímco hlavní stránka rozporu organizuje jevy daného systému určitým způsobem, vedlejší stránka rozporu organizuje tytéž jevy protichůdným způsobem.

Vnitrosystémové síly se tedy neredukují na moment nutnosti, objektivní nahodilost se neredukuje na rušivý vněsystémový vliv. Vnitrosystémové síly jsou vnitřně rozporné a samy podněcují rozporný pohyb.

Významnější než objektivní nahodilost vněsystémového původu je objektivní nahodilost vnitrosystémového původu. Jev či moment, jenž se posléze ustavuje jako podstatný, zpočátku vzniká jako dílčí jev, jako dialektický protipól původně působící zákonité tendence, původně působící hlavní stránky rozporu. Toto původní Marxovo chápání dialektického determinismu vede k diametrálně odlišnému pojetí lidské aktivity a svobody, než jaké formulovali Plechanov a učebnice dialektického materialismu. Jsou-li objektivní zákonitosti vnitřně rozpornými, rodícími se tendencemi, potom *prosazení jedné zákonité tendence proti druhé a stupeň tohoto prosazení vyžaduje, aby si progresivní společenské třídy zvolily právě tuto tendenci, aby ji prosazovaly.*

Současná podoba marxistické filosofie často zaostává za subtilností, citlivostí a pohotovostí, s níž zpracovává problémy metodologie věd logický pozitivismus, a antropologické problémy existencialismus. „Bolavá místa“ vztahů marxistů k nemarxistickým filosofickým systémům pramení z vnitřní slabosti výstavby samotného marxismu, z propasti mezi teoretickými možnostmi marxismu, danými Marxovou dialektickou metodou a mezi jeho současnou podobou, danou už zmíněnými neblahými okolnostmi jeho historického vývoje. Každý logik či antropolog, který je zaujat závažným teoretickým problémem svého oboru, nachází více podnětů v logickém pozitivismu či existencialismu než v dialektickém materialismu. U logického pozitivismu a existencialismu není propast mezi vnitřními možnostmi a okamžitým stavem — každý teoretický podnět zde byl ihned zpracován desítkami autorů, každá teoretická idea byla zpředmětněna do podoby desítek seriosních, subtilních publikací.

Proto se každému logikovi, sémantikovi a antropologovi přímo vnucuje, aby přebíral z logického pozitivismu či z existencialismu hotové filosofické ideje, jež se už fixovaly v těchto nemarxistických filosofických systémech.

To, čemu říkáme dialog marxistické filosofie s nemarxistickou, není, v mnoha případech, dialogem dvou rovnoprávných partnerů. Marxističtí filosofové v takovém „dialogu“ mnohonásobně víc přebírají od svých nemarxistických partnerů, než jim sami skýtají k přemýšlení.

Kdo má svou vlastní životaschopnou filosofickou metodu, ten může přijímat podněty ze všech stran a nebude z něj eklektik, zůstane sám sebou.

Jako v životě, tak i v teoretické činnosti je krátkozraké spoléhat se především na konsumování — v našem případě na konsumování už jinými vytvořených filosofických řešení. Stalinské období redukovalo vztah marxistické a nemarxistické filosofie na mechanické registrování odlišností a na mechanické odmítání, jež nemělo charakter vědecké diskuse. Ale nynější tendence registrovat, co je u nemarxistických systémů „v kursu“, a konsumovat to, rovněž není tvůrčí filosofickou činností. I sebevýznamnější podnět musí být transformován vlastní filosofickou činností, má-li jít o tvůrčí filosofické myšlení a nikoliv o eklektickou manipulaci s řešeními, jež uskutečnili jiní.

Nebylo by správné obcházet otázku: Jestliže logický pozitivismus a existencialismus skýtají brilantní filosofické odpovědi na rozličné závažné otázky, proč vlastně máme nově, marxisticky zpracovávat ty otázky? Není to podobné jako odmítat cizí vynálezy? Co nám dává právo předpokládat, že marxistická teorie o jednotlivém filosofickém problému bude hlubší, než ta, kterou nám skýtají nemarxistická filosofická řešení?

Zde jsme u kořene věci. Marxističtí filosofové se většinou nikdy nedostali k tomu aktivně rozvíjet Marxovu dialektickou metodu. V době kultu osobnosti jim byla zakazována jako „hegeliánská“. A sotva skončilo toto údobí, otevřela se „zakázaná komnata“ buržoasní filosofie, a dosud nepřestává oslňovat svými divy a drahokamy. Není divu, že chybí-li dlouholeté studium a aktivní rozvíjení dialektiky, chybí i zkušenost, že problém, zkoumaný v dialektickém pohybu, vyjeví svou podstatu všestranněji než předtím.

Např. výchozí filosofický předpoklad materialistických filosofických systémů, že existuje objektivní realita nezávislá na lidském vědomí, či výchozí filosofický předpoklad, Husserlovy fenomenologie, že bytí je totéž co vykazování se ve vědomí, nelze zdůvodnit logickou argumentací v tom smyslu, jako tvrzení rozličných speciálních věd. Ale i zde skýtá dialektická orientace na vnitřní rozpornost každého filosofického předpokladu hlubší přístup, než jaký je možný jiným filosofickým systémům. Např. Descartesův a Husserlův postulát založit filosofii na odvržení všech předpokladů, včetně předpokladu objektivní reality nezávislé na vědomí, je vnitřně rozporný. Z jakého hlediska se jeví objektivní existence reality, nezávislé na našem poznání, pochybná? Z hlediska, že absolutní stupeň jistoty vlastní existence („Myslím, tedy jsem“) je závazným stupněm jistoty veškerého poznání. Měřítka jistoty, specifické pro jednu úroveň, bylo bez vší filosofické kritiky uplatněno i vůči jiným úrovním, a jen proto se tyto jiné předpoklady jeví pochybné. Sám postulát bezpředpokladovosti, vytýčený Descartesem a Husserlem, byl možný jen při nekritickém předpokladu, že sbejistota vlastní existence je závaznou formou filosofické jistoty. Negovat beze zbytku jeden filosofický předpoklad je možné jen při nekritickém ulpění na jiném filosofickém předpokladu. Cenou za bezpředpokladovost v jednom ohledu vždy bylo zaslepené ulpění v jiném předpokladu. Dialektický rozbor východisek rozličných filosofických systémů takto vnáší do těchto filosofických systémů hlubší pohled, než jakého jsou ony samy na své půdě

schopny.⁵ Marxistická dialektika se tak prokazuje ne jako jeden filosofický systém mezi druhými filosofickými systémy, ale jako syntetizující tendence veškerého lidského myšlení, odhalující skrytou rozpornost i skrytou souvislost jeho hlubinných předpokladů.

V Sovětském svazu a mezi marxistickými filosofy socialistických i kapitalistických zemí se v posledních deseti letech rozvíjí úsilí o renesanci původní Marxovy dialektiky. Ve značné míře dosáhlo toto úsilí svého cíle, pokud jde o obnovení i další rozvinutí Marxovy gnoseologie⁶ a základních otázek politické ekonomie.⁷ Nejslabší v celé této linii filosofické produkce, inspirované marxistickou dialektikou, je oblast problémů metodologie a logiky. Metodologické výsledky, jež byly vytěženy v uvedených už filosofických pracích o dialektice, jsou výsledky na úrovni gnoseologie. Pokud jde o výstavbu jednoznačných procedur, zůstávají procedury, vybudované matematickou logikou, kybernetikou a teorií her, jediným typem exaktních procedur, zatímco všechny práce o marxistické dialektice navrhuji pouze program dialektickou filosofií inspirované metody vyššího typu exaktnosti.⁸

Marxistická dialektika je vyšší syntezou scientistické a antropologické stránky myšlení. Zatímco formalizace poznání chápe jednotlivé jevy jako anonymní exempláře obecného algoritmu, a filosofická antropologie předpokládá obecnou existenciální strukturu jako naráz intuitivně uchopitelnou, marxistická dialektika odhaluje reálné dialektické zprostředkování mezi podstatnými tendencemi a mezi jednotlivými jevy v konkrétních, jedinečných historických situacích.

Existencialistické a filosoficko-antropologické zpracování problematiky volby a aktivity postihuje tuto problematiku na úrovni činnosti jednotlivých lidí.

⁵ Odhalení rozpornosti východisek Husserlovy fenomenologie je do určité míry obsaženo v pracích Jeana T. Desantiho *Fenomenologie a praxe*, Praha 1966, Milana Průchy, *Kult člověka*, Praha 1966, Jana Patočky, *Úvod do Husserlovy fenomenologie*, Filosofický časopis ČSAV, 1966 (zejména č. 3).

⁶ E. V. Iljenkov, *Dialektika abstraktného i konkrétneho v Kapitale Marksa*, Moskva 1960; Jindřich Zelený, *O logické struktuře Marxova Kapitálu*, Praha 1962; Karel Kosík, *Dialektika konkrétneho*, Praha 1963; Václav Černík, *Dialektický vedecký zákon*, Bratislava 1964; Zdeněk Javůrek, *Dialektika obecného a zvláštného*, Nakl. ČSAV, 1962; Oliver Tenzer, *Abstrakcia. O modeloch abstrahovania*, Bratislava 1966; Josef Cibulka, *Přínos Marxova Kapitálu k poznání společenských zákonů*, Praha 1962.

⁷ Čestmír Kožušník, *Vlastnictví a ekonomické vztahy*, Nová mysl 1959/7; Ota Šik, *Ekonomika — zájmy — politika*, Praha 1962; Jaroslav Němec, *Ešte jeden přístup k tovarovému charakteru socialistické ekonomiky*, Ekonomický časopis SAV, Bratislava 1966/4.

⁸ Pokusy o formalizaci marxistické dialektiky najdeme u B. I. Grušina, *Očerki logiki istoričeskogo issledovanija*, Moskva 1961; u Vojtěcha Filkorna, *Úvod do metodologie vied*, Bratislava 1960; a *Die dialektische Analyse* (v sborníku *Das dialektische Gesetz*, Bratislava 1964); u Pavla Materny, *O přístupu logiky k otázce poměru mezi abstraktním a konkrétním*, Filosofický časopis 1958/6; u A. A. Zinověva, *Problema strojenija nauki v logike i dialektike*, sborník *Formy myšlenija*, nakl. AV SSSR, Moskva 1962; str. 271 n. a u Ivana Kuchára, *Problém pravděpodobnosti a determinismus*, Praha 1967. Pokusy o dialektickou logiku najdeme u M. M. Rozentala, *Princípy dialektické logiky*, Bratislava 1961; u L. Tošenovského (Sborník prací filosofické fakulty, Brno 1964 a 1965), ve stati Zdeňka Javůrka ve Filosofickém časopisu ČSAV 1966/2 a v dosud nepublikovaném referátu Václava Černíka ze semináře o logice a metodologii z března 1966.

Z hlediska Marxovy dialektiky a Marxova pojetí společenského pohybu nejsou objektivní společenské podmínky a tendence ničím jiným než zpředmětněním dosavadní činnosti lidstva. Objektivní podmínky a aktuální činnost jsou jen dvěma stránkami celistvého procesu činnosti lidstva jako celku.⁹ Marxistické chápání společenské činnosti a společenské praxe skýtá obecnou racionální základnu, na níž lze spojit poznatky filosofické antropologie s konkrétním obsahem lidské činnosti, jak byl dosud zpracován historiografií, sociologií, politikou ekonomii, dějinami umění atd.

Československo nastoupilo cestu smělých experimentů v přestavbě socialistické ekonomiky a s touto přestavbou nutně souvisí potřeba pronikavé demokratizace všech oblastí života. Je povinností československých marxistů, aby plně využili Marxova dialektického pojetí rodících se, rozporných společenských tendencí, a aby s předstihem vytvářeli filosofická východiska pro novátorské teoretické postižení nových momentů rozvoje socialistické společnosti, Smělé společenské experimenty — to je nejvlastnější domov Marxova revolučně kritického díla.

РЕАБИЛИТИРОВАТЬ МАРКСА!

(По случаю столетия со дня издания „Капитала“ Маркса)

Йозеф Ц и б у л к а

Автор в качестве заглавия статьи, посвященной столетию со дня издания „Капитала“ Маркса, приводит мысль Максимилиана Рубеля, что „как раз поэтому, что Маркс пользуется такой популярностью, надо его реабилитировать.“

В то время, как произведения Карнапа, Гассерла, Кейнесса на протяжении нескольких десятилетий творчески развивали целые армии специалистов, первоначальную диалектику Маркса превращали как теоретики Второго Интернационала, так и теоретики периода культа личности в мертвые схемы. Нынешнее восстановление первоначальной философии Маркса, наоборот, часто направлено только на некоторые стороны его творчества.

В период культа личности вошло в обиход мнение, будто Маркс является автором концепции, согласно которой общественные отношения обусловлены естественно-исторической необходимостью. Господствовало мнение, будто до социализма ход истории определялся вот такими „железными законами“, в то время, как социализм устанавливает власть человеческих проектов. Предлагаемая статья показывает, что понятие диалектического детерминизма у Маркса не имеет ничего общего с фатализмом, что Маркс понимал общественные закономерности как внутренне противоречивые тенденции, осуществляемые деятельностью людей.

В статье дальше развивается понятие марксистской философии как диалектического синтеза всех прогрессивных тенденций человеческого познания. Объединение немарксистских философских направлений с марксизмом должно исходить из диалектического анализа

⁹ О том pojednávám zevrubně v posledním oddílu knihy *Dialektika a ontologie*, jež má vyjít příští rok v nakladatelství Slovenské akademie věd v Bratislavě.

философских предпосылок этих направлений, из обнаружения скрытых противоречий внутри этих предпосылок.

В то время, как формализация познания понимает отдельные явления как анонимные экземпляры общего алгоритма и философская антропология предполагает интуитивную возможность постичь бытийные отношения, марксистская диалектика раскрывает реальное диалектическое посредничество между существенными тенденциями и между отдельными явлениями, происходящими в конкретной, единичной исторической обстановке.

TO REHABILITATE MARX

(On the centenary of the appearance of Marx's „Capital“).

Josef Cibulka

As the title of the present paper, the author uses a thought by Maximilian Rubel — that just because Marx is in such a favour, it is necessary for him to be rehabilitated.

While works by Carnap, Husserl, Keynes were creatively unfolded by a whole army over the whole decades, the original Marx's dialectics was being changed into a dead scheme by both the theoretists of the Internationale II and those of the period of the personality cult. The present renovation of Marx's original philosophy is, this time, often aimed exclusively at some aspects of Marx's work.

In the period of the personality cult an opinion was accepted that Marx had been the author of the conception that social relations are directed by natural-historical inevitabilities. An idea dominated that before socialism, the course of history had been determined by such „iron laws“, while socialism was said to install the control of human projects. The present paper shows Marx's conception of dialectic determinism to have nothing in common with fatalism. It also shows that Marx understood social regularities as internally contradictory tendencies which are enforced by man's activity.

A conception of Marxist philosophy as a dialectical synthesis of all progressive tendencies of human knowledge is then being unfolded. Integration of non-Marxist philosophical trends into Marxism must issue from a dialectic analysis of the philosophical presuppositions of these trends, from the revealing of the concealed contradictions within these presuppositions.

While formalization of knowledge conceives the individual phenomena as anonymous specimens of a general algorithm, and philosophical anthropology presupposes an intuitive comprehensibility of existential relations, Marxist dialectics reveals the real dialectical mediation between the individual phenomena in concrete, unique historical situations.